

Mâverdî'ye Göre Hz. Peygamber'in Nübüvvete Hazırlık Safhaları

Mehmet Dilek ¹

Öz

Allah, kulları ile irtibatını yine onlar arasından seçtiği peygamberler vasıtasıyla kurmaktadır. İlk insanın aynı zamanda ilk peygamber olması nübüvvetin insanlık için gerekli olduğunu göstermektedir. Allah, peygamberlere bazen kitap ve sahifeler vermek suretiyle bazen de herhangi bir kitap ve sahife vermeden emir ve nehiyelerini bildirmektedir. Peygamberler, bunları insanlara tebliğ etmek için seçilmiş elçilerdir. Yaratıcı ve yaratılanlar arasındaki iletişimi sağlamak ağır ve zor bir görevdir. Mesuliyet gerektirdiği gibi bu vazifeyi ifa ederken karşılaştıkları zorluklara katlanmak da güçlü bir iradeyi gerekli kılmaktadır. İnsanların, peygamber olduğunu söyleyen kimselere inanmamaları, alaya almaları ve kabul etmemeleri, nebilerin hayatında sıklıkla karşılaştığı katlanması güç hallerdendir. Öte yandan müteâl bir ilaha ve O'nun kelamına doğrudan muhatap olmak bazı kabiliyetlerin olmasını zorunlu kılmaktadır. Bu sebeple peygamberlerin hayatları incelendiğinde elçilik görevini almaya hazır hale gelebilmek için ilahî bir eğitimden geçtikleri anlaşılmaktadır. Hz. Peygamber'in hayatına baktığımızda gerek nübüvvet öncesi ve gerekse sonrasında bunun örneklerini görmekteyiz. Hadis kaynaklarımızda, Hz. Peygamber'in hayatını anlatan siyer kitaplarında ve bizzat onun nübüvvetini ispat için yazılan eserlerde bunların birçok örneğini okumaktayız. Hz. Muhammed'in peygamberliğini ispat için te'lif edilmiş olan çalışmalardan biri A'lâmü'n-nübüvve adıyla bilinen kitaplardır. Beşinci hicri asır âlimlerinden olan Mâverdî, söz konusu isimle yazmış olduğu eserinde, Hz. Peygamber'in nübüvvete hazırlanması ve kendi peygamberliğine inanması için altı safhadan geçtiğini anlatmaktadır. Mâverdî, Hz. Peygamber'in nübüvvetin ağır yükünü kaldırabilmesi, şaşırması ve zor duruma düşmemesi için Allah'tan kendisine lütf ve nimet olarak bir hazırlık safhasından geçtiğini ifade etmektedir. "Menzile" ifadesini kullandığı bu aşamaları altı safhada ele almaktadır. Bu makalede Mâverdî'nin ifade etmiş olduğu bu safhalar ayrıntılı bir şekilde ele alınmış ve konu etrafında değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hadis, Mâverdî, A'Lâmü'n-Nübüvve, Peygamberlik, İlk Vahiy.

Dilek, Mehmet. (2024). Mâverdî'ye Göre Hz. Peygamber'in Nübüvvete Hazırlık Safhaları. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 13 (1), 365-381. <https://doi.org/10.15869/itobiad.1343779>

Geliş Tarihi	15.08.2023
Kabul Tarihi	05.02.2024
Yayın Tarihi	29.03.2024
*Bu CC BY-NC lisansı altında açık erişimli bir makaledir.	

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Akdeniz Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Hadis Anabilim Dalı, Antalya, Türkiye, mehmetdilek@akdeniz.edu.tr, ORCID:0000-0003-4900-1744

The Prophet's Preparatory Stages to Prophethood From the Viewpoint of Al-Mâwardi

Mehmet Dilek ¹

Abstract

Allah makes His contact with his worshippers(servants) through the prophets he has chosen from among them. The fact that the first man is also the first prophet shows that prophethood is essential for humanity. Allah informs the prophets about His orders and prohibitions, sometimes with books and scriptures, and sometimes without any books and scriptures. Prophets convey and elucidate them to people. Establishing communication between the creator and the creatures is a heavy and formidable task. As it requires responsibility, enduring its hardships also requires a strong will. It is difficult for a prophet to endure people's refusal to believe, their ridicule and disapproval of those who claim themselves to be prophets. Being a direct addressee to a Sublime God and His Speech necessitates having certain abilities. For this reason, when the lives of the prophets are examined, it is understood that they went through a divine training in order to be ready to take up this duty. When we have a look at the life of the Prophet, we can see the examples of this both before and after the prophethood. In our hadith sources, we come across them from time to time in the books of the Prophet's biography and especially in the works written to prove his prophethood. One of the works that have been written to prove the prophethood of Dear Muhammad is the book known as A'lâm al-nubuwwah. Al-Mawardi, one of the scholars of the fifth hijri century, in his work written with the aforementioned name states that the Prophet went through six stages in order to prepare for prophethood and to believe in his own prophethood. Al-Mawardi states that the Prophet went through a preparatory phase as a blessing and bounty from Allah so that he could bear the heavy burden of prophecy, should not be surprised and not be in a difficult situation. In this article, these six stages expressed by al-Mawardi have been discussed in detail discussions and the subject evaluated in detail. Keywords: Hadith, Al-Mâverdi, A'Lâm Al-Nubvvve, Prophethood, First Reveal.

Keywords: Hadith, Al-Mawardi, A, Prophethood, First Reveal

Dilek, Mehmet, (2024). The Prophet's Preparatory Stages to Prophethood From the Viewpoint of Al-Mâwardi, *Journal of the Human and Social Science Researches*, 13 (1), 365-381. <https://doi.org/10.15869/itobiad.1343779>

Date of Submission	15.08.2023
Date of Acceptance	05.02.2024
Date of Publication	29.03.2024
*This is an open access article under the CC BY-NC license.	

¹ Assist. Prof., Akdeniz University Faculty of Divinity, Department of Hadith, Antalya, Türkiye, mehmetdilek@akdeniz.edu.tr, ORCID:0000-0003-4900-1744

Giriş

A'lâmü'n-nübüvve, peygamberlik ve özellikle Hz. Peygamber'in nübüvvetini ispat etmek amacıyla yazılan eserlerin adıdır. A'lâm kelimesi işaretler ve alâmetler anlamındadır. Delâilü'n-nübüvve de aynı anlamdadır. Her iki isimle pek çok eser kaleme alınmıştır. Bunun dışında söz konusu muhtevaya sahip farklı isimlendirmeleri bulunan eserlerin de olduğunu bilmekteyiz (Yavuz, 1994, 9/115-117; Kettâni, 1994, 217). A'lâmü'n-nübüvve adıyla yazılan eserlerden biri Mâverdî'ye (ö. 450/1058) ait peygamberliğin ispatı (delâilü'n-nübüvve) konusunda te'lif etmiş olduğu eserdir. Müellifin "gerçeğe ışık tutmak, izaha muhtaç bazı noktaları açıklığa kavuşturmak, nübüvvetin doğruluğunu ispatlamak ve bu hususta öne sürülen şüphe ve itirazları ortadan kaldırmak" düşüncesiyle yazdığını belirttiği eser *Delâilü'n-nübüvve* adıyla da tanınır (Çelebi, 1941, 1/81,160; Kılavuz, 1989, 2/339).

Mâverdî, Hz. Peygamber'in nübüvvetin ağır yükünü kaldırabilmesi, şaşırması ve zor duruma düşmemesi için Allah'tan kendisine lütuf ve nimet olarak bir hazırlık safhasından geçtiğini ifade etmiştir (Mâverdî, 1988, s. 235). Peygamber olduğunu anlaması için bir menzileden diğer bir menzileye yani bir safhadan diğer bir safhaya geçmek suretiyle tedrici olarak bir hazırlık aşaması geçirdiğini rivâyetlerle de desteklemek suretiyle izah etmeye çalışmıştır.

Bu safha ve aşamaları açıklamaya geçmeden önce ilgili konuya yer veren kitaplara, ardından kaynaklarda geçen "nübüvvet hazırlık" anlamındaki bazı kelime ve kavramlara yer vermek meselenin daha iyi anlaşılmasına vesile olacağını düşünmekteyiz.

Literatür

Hiz. Peygamber'le ilgili yazılan eski ve yeni kitaplarda yer yer bu konuya değinilmiş olup ilgili konuda özel olarak yapılan çalışmalar da bulunmaktadır. Mehmet Dilek, *Peygamberimizin Rabbânî Terbiyesi* adlı yüksek lisans tezinde Allah tarafından Hiz. Peygamber'in nübüvvet hazırladığını, O'nun hayatından örneklerle izah etmeye çalışmaktadır. Hiz. Peygamber'in hem nübüvvet öncesi hem de sonrası bu ağır yükü kaldırabilecek seviyeye gelmek için bir eğitimden geçtiğinin anlaşıldığı sonucuna ulaşmıştır (Dilek, 1995, s. 89-93).

Ayrıca bu konuda Hüseyin Certel, "Hz. Peygamber'in Risâlet Görevine Hazırlanması Bağlamında Çocukluk ve Gençlik Dönemi Yaşantıları" adlı makalesinde psikolojik açıdan Hiz. Peygamber'in nübüvvet hazırlık safhalarını ele almaktadır. Çalışmanın sonucunda yazar şunları ifade etmiştir:

"Hz. Peygamber'in risâlet öncesi hayatındaki çocukluk ve gençlik dönemi yaşantıları, onda kendisini bekleyen ulvî görevin gerektirdiği olgun ve lider kişiliğın oluşup şekillenmesinde etkili olmuştur. Dini bakış açısıyla o, bu yaşantılar yoluyla bir bakıma Rabbi tarafından eğitilerek peygamberlik görevine hazırlanmıştır" (Certel, 2004, s. 31-56).

Fatih Tok, *Vahiy Bağlamında Hiz. Peygamber'in Nübüvvet Süreci* adlı eserde, âyetler bağlamında konuyu ele almaktadır. Yazar kitapta, Cebrâil'in (as), Hiz. Muhammed'e, "sen bir peygambersin" hitabıyla başlayıp onun da, "evet, ben bir peygamberim" kabulüyle sonuçlanan söz konusu süreci incelediğini ifade etmektedir. Sonuçta yazar şunu ifade etmiştir:

“Hira’da başlayan süreç, öncelikle bir insanın, zihnen ve manen bir peygambere dönüşümünü gerçekleştirmiştir. Bu süreçte bir tarafta da onun, hitap edeceği kitleye yeni inanç ve değerler açısından üsve-i hasene (en güzel örnek) olmasını sağlayacak kulluk yönü yani bireysel inşası tamamlanmıştır” (Tok, 2020, s. 167).

Kavramlar

Genellikle kitaplarımızda bu mesele ele alınırken bazı kelime ve kavramların kullanıldığını görmekteyiz. Bunların izah edilmesi meselenin daha iyi anlaşılması açısından önem arz etmektedir.

Yukarıdaki manaları ifade eden kelimelerden olan Tevtie (تَوَطَّئَة) hazırlamak demektir. Vatte (وَطَّأً) fiilinin te’îl babındaki mastarıdır. Buhârî’nin *el-Câmiu’s-sahîh* adlı eserinin şârihlerinden biri olan İbn Battâl (ö. 449/1057) *İcârât* kitabındaki ‘Her peygamber’in çobanlık yaptığına dair’ Ebu Hüreyre rivayetini açıklarken tevtie kelimesini Hz. Peygamber’in çobanlık yapmasının hikmetlerini sayarken kullanmıştır. Bunun da peygamberi, insanları idare etmeye hazırlama anlamı taşıdığını ifade etmiştir. Çünkü hayvanları en iyi yerlerde otlatmak için çaba sarfetmek, zayıflarına merhamet etmek ve ona göre muamelede bulunmak, onları tanıma gibi hasletleri kazandırmak açısından çobanlık önemli bir meslektir. İbn Battâl, bunun apaçık bir hikmet olduğuna dikkat çekmektedir. (İbn Battâl, 2003, 6/386). Diğer bir Buhârî şârihi İbn Hacer el-Askalânî (ö. 852/1448) tevtie kelimesinin yanında aynı manaya gelmekte olan temhîd (تَهْمِيد) kelimesini kullanmıştır (İbn Hacer, 1379, 1/23). Temhîd kelimesi, m-h-d kökünden olup hazırlamak, hazırlık yapmak anlamalarına gelmektedir. Yer yer bazı açıklama ve yorumlarda nübüvvet yükünü kolaylaştırmak anlamında teysîr (تَيْسِير) ve teshil (تَسْهِيل) kelimeleri de kullanılmıştır. Ayrıca önceden bilgilendirme anlamında takdime (تَقْدِيمَة) kelimesinin, yine bir şeye alıştırmak anlamına gelen tavfînu’n-nefs (تَوَطِّينَ النَّفْسِ) ibaresinin (Süyûtî, t.y., 1/298) ve bütün bunların Hz. Peygamber’e şefkat ve lütuf anlamında olduğunu belirtmek için de rıfk (رَفَق) kelimesinin kullanıldığı görülmektedir (Süheylî, 1412, 3/417).

Öte yandan hazırlama mahiyetindeki bu eylemlerin Hz. Peygamber için bir ma’net (مَعُونَة) olduğu ifade edilirken, yardım ve destek anlamına geldiği izah edilmeye çalışılmaktadır. Örneğin bir meleğin bazı şeyleri öğretmesi ama kendinin görünmemesi rivayetiyle ilgili olarak bunun nübüvvetin mübeşşirâtından olduğu ve ama henüz peygamber olduğunun söylenmemesi de ma’net olduğu ifade edilmiştir. Mübeşşirât (مُبَشِّرَات) kelimesi de anahtar kavramlardan biri olup mübeşşirât kelimesinin çoğuludur. Bununla Hz. Peygamber’in nübüvvetini haber veren âlâmetler kastedilmektedir. Kaynaklarımızda bu şekildeki mübeşşirâta yani âlâmetlere misal olarak; sâdık rüyalar, nur görmesi, bazı sesler işitmesi, taşlar ve ağaçların kendisine selam vermesi zikredilmektedir. (Aynî, 2008, 4/52). Bu anlamda yazılan bazı eserlerin adının da Beşâirü’n-nübüvve olduğunu bilmekteyiz (Ayдын, 1992, 5/549-550).

Mâverdî, Hira mağarasındaki yalnızlık sevgisinin nübüvveti bir hazırlama anlamında olduğunu ifade ederken teheyî (تَهْيَا) ve tehhüb (تَاهِبَا) kelimelerini söz konusu altı aşamayı anlatırken (مَتَّيْنَا لِمَا قَدَّرَ لَهُ وَمَتَّأْتَابَا لِمَا أَرِيدَ لَهُ) şeklindeki bir cümlede kullanmıştır. Her iki kelime de bir şeye hazırlanmak, hazır olma, kendini hazırlamak gibi manalara gelmektedir (İbn Manzûr, 1414, 1/188, 217; 3/ 284).

Mâverdi'ye Göre Hz. Peygamber'in Nübüvvete Hazırlık Safhaları

Hicrî V. asır âlimlerinden Mâverdi, Hz. Peygamber'in bizzat kendi peygamberliğine inanması için çeşitli hazırlık safhalarından geçirildiğini açıkladığını yukarıda ifade etmiştik (Dilek, 1995, s. 30). Bu anlamda Mâverdi, "Hz. Peygamber'in bi'setinin mebdei ve nübüvvetinin istikrarı" başlığını taşımakta olan Yirmi birinci Bâb'taki bir fasılda şu ifadelerle yer vermiştir: "Hz. Peygamber'e nübüvvet verilme vakti yaklaşıp iş kesinleşince zihni olgunlaşıp, kabiliyetleri gelişince ömrünün kırk yaşından sonra Allah, ona yalnızlık sevgisi verdi. Bunun sebebi kendisini takdir ve murad edilen şeye hazır hale getirmek içindir" (Mâverdi, 1988, s. 199).

Hz. Peygamber'in bazı geceleri Hira'da yalnız kaldığını ifade eden Mâverdi, bu mesele ile ilgili olarak şunların ifade edildiğini de aktarmıştır:

"Kureyş'in de âdeti olduğu üzere yılda bir ay Hira mağarasında uzlete çekilir ve sonra evine dönerdi. Sonra Allah'ın muradı üzere uzun kalmaya devam etti, kendisine yiyecek ve içecek getirilirdi. Onlardan yer ve zamanının bir kısmında ise yiyecekleri fakirlere dağıtırdı. Her ne kadar insanlarda onun peygamber olacağına dair bir vehmin varlığı, ayrıca ehl-i kitabın da bu konuda malumatı olsa bile Hz. Peygamber, bu zamanlarda nebi olacağından haberdar değildi. Bunun sebebi de tasannuya engel olmak ve kendi kendine bunu icat etti ithamlarına maruz kalmaması içindir. Şayet bilgisi olsaydı zaten bunun sebep ve işaretleri belirir, delilleri tamam olur ve bunun düşmanlar tarafından dillerine dolanmasından dostlarının da tevîl etmesinden korkmazdı. Allah, Hz. Peygamber'e nebi olduğuna dair belirtileri izhar edinceye kadar halvete devam etti, bilmez durumdan onu uyandırdı. Bir mühlet sonra ona müjdeledi ve onu resul olarak gönderdi. Bunları tedrici olarak gerçekleştirdi ta ki bu duruma alışsın ve yaşayacağı zorluklara katlanabilsin. Böylece peygamberlik sorumluluğunu hakkıyla yerine getirsin ve aniden nebi olduğuna dair bilgi gelip de şaşırmasın, dolayısıyla peygamberlik hukukunu bilmeyip de yanılığa düşmesin. Bütün bunlar, Hz. Peygamber'e bir lütuf ve in'amdır, ümmetine de inkiyad yani ona uymak konusunda bir davettir" (Mâverdi, 1988, s. 199-200).

Bu sürecin altı aşamada gerçekleştiğini, bir durumdan başka bir duruma geçerek safha safha bir hazırlık (*tevtie*) döneminden geçtiğini belirten Mâverdi, bunları delilleriyle tek tek açıklamıştır.

Birinci Aşama: Sâdik Rüyalar

Hz. Peygamber, birtakım hadiseleri, olacak şekilde rüyasında görüyordu, ta ki nefsi buna alışsın, duyguları tecrübe kazansın ve peygamber olarak gönderildiğinde ona karşı kuvveti ve bilgisi olabilmesi içindir. Mâverdi, sâdik rüyalarla ilgili olarak bu şekilde bir ifadeyle giriş yaptıktan sonra İbn Şihâb ez-Zühri'nin (ö. 124/742) Urve b. ez-Zübeyr'den (ö. 94/713) onun da Hz. Âişe'den (ö. 58/678) aktardığı şu rivayeti delil olarak kaydetmiştir. Buna göre Hz. Âişe şöyle demiştir: "Vahiy olarak ilk başlayan sâdik rüyalar, sabah aydınlığı gibi çıkardı. Ta ki, Hak ona aniden gelinceye kadar." Mâverdi bu rivayeti *عن عائشة رضي الله تعالى عنها* "Anha قالت: أول ما ابتدء به رسول الله صلى الله عليه وسلم من الوحي الرؤيا الصادقة كانت تجيء مثل فلق الصبح حتى فاجأه الحق" şeklinde vermiştir. Mâverdi'nin vermiş olduğu rivayette *حَتَّى فاجأه الحق* ibaresi var olup, Hâkim en-Neysâbüri (ö. 405/1014) 'nin *el-Müstedrek* adlı eserinde ve Ebu Nuaym el-İsfahânî (ö. 430/1038) 'nin Müslim'in *Sahih*'ine yaptığı *Müstahrec*'inde bu şekilde geçmektedir. Bu ibarenin geçtiği rivayeti Ma'mer b. Râşid, Zühri'den aktarmaktadır. Buhârî ve Müslim'de yine Ma'mer'in ve Yunus b. Yezid'in Zühri'den aktarmış olduğu rivayette *حَتَّى فَجِئَهُ الْحَقُّ* şeklinde geçmektedir. Nevevî (ö. 676/1277), bunu açıklarken yani "vahiy ona âniden gelmiştir" şeklinde yorumlamış ve peşinden de "çünkü Hz. Peygamber

böyle bir şeyi beklemiyordu” ifadesini kullanmıştır. Buhârî’de Ukayl’in Zühri’den vermiş olduğu rivayette ise جاءه الحق şeklinde geçmektedir. Ma’mer ve Yunus’un Zühri’den verdikleri rivayetlerde rüyanın sıfatı *sâdika* olarak geçerken Ukayl’in rivayetinde *sâliha* olarak geçer. Mâverdî, rivayeti yukarıdaki şekliyle muhtasar olarak vermiştir (Bu rivayet için bkz. Hâkim en-Neysâbüri, 1990, 3/ 202; Ebu Nuaym, 1996, 1/224).

Rivayette geçmekte olan “hak” kelimesiyle “nübüvvet vahyi” kastedilmiştir. Çünkü Hz. Peygamber’in böyle bir şeyi beklemediği bu sebeple فَجِئَهُ الْحَقُّ / فَاجَأَهُ الْحَقُّ “Hak ona âniden geldi” ifadelerinin kullanıldığı belirtilmiştir (İbnü’l-Mülakkın, 2008, 2/260). Kadı İyâz da (ö. 544/1149) Müslim şerhinde bunu açıklarken “*âniden geldi, ilk defa geldi*” ifadesini kullanarak aynı manayı vermiştir (Kadı İyâz, 1998, 1/482).

Ancak bunun Hira mağarasındaki halvetin yani yalnızlığın sevdirilmesinden önce mi? Yoksa sonra mı? olduğu konusunda ihtilaf edilmiştir. Urve’nin Âişe (r.ah) den verdiği rivayete göre yalnızlık sevgisinin rüyadan sonra gerçekleşmiş olduğudur (Buhârî, 1982, “Bedü’l-vahiy”,3; Müslim, 1982, “İman”, 252, 254). Bu görüşü benimseyen âlimler, rivayette geçen “*لَمْ يَخِبْ إِلَيْهِ الْخَلَاءُ*” ifadesindeki sümme kelimesinin ta’kîb ve terâhi yani sonradan olma anlamına geldiğini belirterek izah etmişlerdir (Müzhiri, 2012, 6/154). Bir kısım âlimler ise önce yalnızlık sevgisinin verildiği daha sonra ise sâdık rüyaların görüldüğünü kabul etmişlerdir. Çünkü yalnızlık sevgisi verildiğinde Peygamberlik durumundan haberinin olmadığını belirterek görüşlerini desteklemeye çalışmışlardır (Mâverdî, 1988, s.199-200). Mâverdî, burada herhangi bir tercihte bulunmadan sadece farklı görüşleri aktarmakla yetinmiştir.

İbn İshak’ın (ö. 151/768) *Siyer*’inde geçen bir rivayette *أَوْلَ مَا ابْتَدَى بِهِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ النَّبُوءَةِ* şeklinde geçmektedir. (İbn İshak, 1978, s.120). Bunu “peygamberlik alâmeti olarak ilk zuhur eden sey” manasında, Buhârî rivayetindeki *أَوْلَ مَا بُدِئَ بِهِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنَ الْوَحْيِ* “vahiy olarak ilk başlayan” ifadesini de vahiy öncesi bir hazırlama, vahye ısındırma şeklinde anlamak daha doğru olacaktır (Demil, 2016, s. 349).

Hz. Âişe’nin yukarıdaki rivayette sözünü ettiği rüyaların, Hz. Peygamber’e henüz vahiy ve risâlet verilmezden önce, Hira’daki uzlet günlerinde ve daha önce gördüğü rüyalar olduğu anlaşılmalıdır. Risâlet arefesinde onun gördüğü bu sâdık rüyalar, onu vahye ve risalete hazırlamaktaydı (Erul, 2003, s. 55). Nitekim ilk hadis şârihlerinden Hattâbî de (ö. 388/998)) hazırlık anlamındaki bu aşamaları sâdık rüyalar, uzlet sevgisi, hira mağarasında yalnız başına kalıp ibadette bulunması, bazı geceler orada kalmak için sabretmeye devam etmesinin nübüvvetten önce vuku bulan irhâsât nevinden bazı vesileler olduğunu, bunun kendisine verilecek olan peygamberlik vazifesine mukaddimler nevinden bazı işaretler olduğunu ifade etmiştir (Hattâbî, 1988, 1/261).

Mâverdî, ilk menzile olarak ifade ettiği bu safhada ikinci bir rivayeti Berre bint. Ebî Ticrâh’dan vermiştir. Berre bint. Ebî Ticrâh b. Fakîhe, Hz. Peygamber’den rivayeti olan sahâbiye hanımlardan biridir. Babasının ismi Yesâr’dır. Asılları Yemen’li olup Mekke’de Abduddâr oğulları ile anlaşmalı olan Ezd veya Kinde kabilesindedir. İbn Hibbân (ö. 354/965), onun Hz. Peygamber’in azadlı kölelerinden olup, Habeşistan’a hicret edenlerden biri olduğunu da ifade etmiştir (İbn Hacer, 1415, 8/48; İbn Hibbân, 1393/1973, 3/39). Berre radiyallahü anhü’nün vermiş aktarmış olduğu rivayet ise şöyledir: “*Allah, Hz. Peygamberin nübüvvetle kerâmetini yani yüceliğini murad edince bir ağaç veya kayaya rast geldiğinde ona ‘Esselamü aleyke yâ resulallah’ derlerdi. Sağına soluna ve arkasına baktığımda kimseyi göremezdim*” (Rivayet için bkz. Hâkim en-Neysâbüri, 1990, 4/79). Zehebî (ö. 748/1348), *Telhis*’inde bu rivayetin sahih olmadığını ifade etmiştir. Söz konusu rivayet ,Taberi’nin

(ö. 310/923) *Tarih*'inde de geçmekte olup, kitabın muhakkiki dipnotta rivayetin şâhidleriyle birlikte düşünüldüğünde *sahih* olduğunu ifade etmiş ve kaynaklardan altı tane destekleyici mahiyette rivayet sıralamıştır (İlgili rivayetler için bkz. Taberî, 2007, 2/7).

Mâverdî kaydetmiş olduğu Berre bint. Ebî Ticrâh b. Fakîhe rivayetinin ardından ise şu yorumu eklemiştir:

"Bunun rüyadan önce olması ihtimali vardır. Bu da aynen hâtifler gibi olup, peygamberimize vahyi ve nübüvvetini mu'cizeten bildirmek anlamını taşımaktadır. Ya da rüyalardan sonra olup Hz. Peygamber'in rüyalarını tasdik ve onların doğruluğunu te'yid etmek içindir" (Mâverdî, 1988, s. 200).

Gâipten gelen sesleri işitme, peygamberlerin görevlerine yeni başladıkları sıralarda rastlanan bir durumdur. Resûl-i Ekrem'in vahye yeni mazhar olduğu sıralarda Hira mağarasında bu tür sesler işittiği rivayet edilir (Uludağ, 1997, 16/467).

İkinci aşama: Kirlerden ve kötülüklerden tathîr ve takdîs olunarak diğer mahlûkâtan ayrılması

Mâverdî, ikinci safha ve menzile olarak Hz. Peygamber'in diğer insanlardan kendisini farklı kılp ayrıcalık kazandıracak olan, kirlerden ve pisliklerden âri olup temizlenmesi özelliği olduğunu ifade etmektedir. Bu ameliye onun sâfi, hâlis ve seçilmiş biri olabilmesi içindir. Ayrıca nübüvvet konusunda kendisini uyarmak ve âkibeti hususunda tenbih etmek için olduğu yorumunu yapmıştır (Mâverdî, 1988,201).

Bu ifadelerinin hemen peşinden Mâverdî, delil olarak iki tane rivayet kaydetmiştir. Her iki rivayette *şakk-ı sadr* olarak bildiğimiz Hz. Peygamber'in göğsünün yarılması meselesi anlatılmaktadır. Kaydetmiş olduğu misallerden biri Urve b. Zübeyr'in (ö. 94/713) Ebû Zer el-Gıfârî'den (ö. 32/653) vermiş olduğu şu rivayettir: Ebû Zer el-Gıfârî, Hz. Peygamber'e nübüvvetinin ilk zamanı ile ilgili bir soru sorar ve Hz. Peygamber ona şöyle cevap verir: "Ey Ebû Zer, Mekke'nin Bathâ denilen mevkinde idim. İki melek geldi, birisi yere indi diğeri ise sema ve yer arasında durdu. Onlardan biri arkadaşına dedi ki; "Bu, o mu?", (arkadaşı): "Evet" dedi. "Peki! Onu ümmetinden bir kişiyle tart" dedi. Onunla tartıldım ve ağır geldim." Rivayetin devamında Hz. Peygamber, tartıldığı ümmetinin sayısının sırasıyla on, yüz ve bin kişiye kadar çıkarıldığını ve onlarla tartıldığını, hepsine de ağır geldiğini ifade etmiştir. Bunun üzerine meleklerden biri diğerine şöyle der: "Şayet onu bütün ümmetiyle tartsan (yine) onlara üstün gelir." Hadiseyi anlatmaya devam eden Hz. Peygamber şunları da söylemiştir: "Meleklerden biri diğerine onun karnını yar dedi, melek yaradı. Sonra kalbini yar dedi, o da kalbini yaradı. Oradan şeytanın dokunma yerini çıkardı. Sonra kap yıkar gibi karnını, elbise yıkar gibi kalbini yıka dedi. Sonra sekîneyi¹ çağırıldı ve kalbime yerleştirdi. Onlar benden ayrılırken ben onları hala seyredebiliyordum" (Bezzâr, 1988-2009, 9/436, 438).

Mâverdî'nin kaydetmiş olduğu bu rivayet bazı farklılıkları ile birlikte Bezzâr'ın (ö. 292/905) *Müsned*'inde geçmektedir. Bezzâr, rivayeti Amr b. Ali ve Muhammed b. Ma'mer'den tahrîc etmektedir. Rivayetin sonunda Muhammed b. Ma'mer'in فَجَعَلُوا يَنْتَرُونَ

¹ Sekîne: Sekîne, Kur'an-ı Kerim'de Hz. Peygamber'e, müminlere ve İsrâiloğulları'na atıfla altı âyette geçmektedir. Bunların beşinde Allah'ın Resûl-i Ekrem ile müminlerin üzerine ya da kalplerine huzur indirdiği ve onları - meleklerden oluşan- ordularla ve zaferle desteklediği belirtilmekte (et-Tevbe 9:26, 40; el-Feth 48: 4, 18, 26), birinde ise İsrâiloğulları'na ait sandığın içinde kendileri için rablerinden bir sekînenin, ayrıca Mûsâ ve Hârûn hânedanlarından bir kalıntının bulunduğuna işaret edilmektedir (el-Bakara, 2: 248). Sekîne, hadislerde yine Hz. Peygamber ve müminlerle bağlantılı olarak yer almaktadır (Buhârî, "Cum'a", 18, "Cihâd", 34; Müslim, "Zikir", 39, "Cihâd", 125; Ebû Dâvûd 1992, "Cihâd", 19. Geniş bilgi için bkz. Gürkan, S. L. "Sekîne", *DİA*, 2009, 36/331-332).

عَلِيٍّ مِنْ كَيْفَةِ الْمِيزَانِ “terazinin kefesinden üzerime saçılmaya başlamışlardı” ziyadesinin olduğu dikkat çekmiştir. Mâverdî de yukarıdaki rivayeti bu ziyadesiyle vermiştir. Dolayısıyla onun, Muhammed b. Ma’mer tarîkini kitabına aldığı anlamaktayız. Çünkü Bezzâr’daki rivayette Ebû Zer (r.a) يَا رَسُولَ اللَّهِ، كَيْفَ عَلِمْتُ أَنَّكَ نَبِيٌّ؟ şeklinde sormaktadır. Mâverdî’deki rivayette ise Ebû Zer، صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - عَنْ أَوْلَىٰ نُبُوتِهِ، سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّيْتُ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - عَنْ أَوْلَىٰ نُبُوتِهِ şeklinde bir ifadeyle soru ettiği görülmektedir. Nûreddin el-Heysemî (ö. 807/1405) bu rivayete *Mecmaü’z-zevâid* adlı eserinde yer vermiş olup rivayetin sonunda sahih kitapların isrâ ile ilgili kısımlarında bundan başka bir şekilde rivayet edildiği notunu düşmüştür. Bezzâr’ın da bunu rivayet ettiğini seneddeki râvi Cafer b. Abdullah b. Osman b. Kebîr’in, Ebu Hâtim er-Râzi (ö. 277/890) ve İbn Hibbân (ö. 354/965) tarafından sika olarak kabul edildiğini ancak Ukaylî’nin (ö.322/934) onu cerh ettiğini ifade etmiştir. Diğer râviler ise sikadır (Heysemî, 1414/1994, 8/ 255). Hadîsin Ebu Zer’den sadece bu senedle rivayet edildiğini ve ondan hadîsi rivayet eden Urve b. Zübeyr’in, Ebu Zer’den semânın bilinmediği belirtilerek rivayetin zayıf olduğu aktarılmıştır (Bezzâr, 1988-2009, 9/438).

Hakîm et-Tirmizî’nin (ö.320/932), üstteki rivayette geçmekte olan sekîne kelimesi ile ilgili yorumu, konumuz açısından önemlidir. Çünkü ona göre peygamberler, vahye rüya ve ilhamla hazırlandıklarından dolayı sekîne bir bakıma nübüvvetin mukaddimesi durumundadır (Tirmizî, 1965, 349). Sekine’nin peygamberlerin kalplerinin yıkandığı altından bir kap olarak izahını da bu zaviyeden değerlendirmek mümkündür (Said b. Mansur, 1417, 3/ 942). Râgıb el-İsfahânî (ö. V./XI. yüzyılın ilk çeyreği), sekîneyi “müminin kalbini teskin eden ve ona güven veren melek, şehvete meyletmekten alıkoyan akıl, korkunun yok olması durumu” olarak tanımlarken (Râgıb el-İsfahânî, 1992, s. 417). İbn Kayyim el-Cevziyye (ö.751/1350) “şiddetli korku gibi çeşitli ızdıraplar esnasında Allah’ın, kulun kalbine indirdiği bir itminan ve gönül rahatlığı” olarak tanımlamıştır (İbn Kayyim el-Cevziyye, 1996, 2/471). Ona göre bu hali yaşayan kulun kalbinde sekîneden sonra onu sıkıştıran herhangi bir ızdırap kalmaz; böylece kulun imanı, yakîni ve sebatı artar (Sekîne kavramı için bkz. Ağırkaya, 2021, s. 151-178). Bu tanımlar göz önüne alındığında sekîne’nin Allah tarafından Hz. Peygamberi nübüvmete hazırlama anlamında bir eğitim vesilesi olduğu anlaşılmaktadır.

Öte yandan Mâverdî’nin kaydettiği bu rivayetteki *şakku’s-sadr*’ın ne zaman gerçekleştiğine dair bir bilgi yoktur. Ancak sorudaki “Ey Allah’ın elçisi peygamber olduğun ne zaman bildin?” sorusundan anlaşıldığına göre vahyin ilk gelmeye başladığı zaman olduğu izlenimini vermektedir. Bezzâr’da geçen rivayetin ayrıntısında sahâbî Ebu Zer’in (r.a) Hz. Peygamber’e nebi olduğun nasıl anladığını sorduğu soruya karşılık مَا عَلِمْتُ حَتَّىٰ أَغْلَمْتُ ذَلِكَ يَا أَبَا ذَرٍّ “Ben kendim bilmedim, bildirildim” cümlesiyle cevap vermesi ve yine aynı rivayetin değişik tarîklerinde Ebu Zer’in وَبِمَا عَلِمْتُ حَتَّىٰ اسْتَيْقَيْتُ؟ (İbn Ebi’-d-Dünya, 1995, s.23), “Kesinlikle peygamber olduğun nasıl bildin?” şeklindeki soruya verdiği cevaptan da anlaşıldığına göre artık Hz. Peygamber’in kesin olarak nebi olduğuna inandığı anlamına gelir ki, bu da nübüvvetin ilk yılları olduğu yani vahyin geldiği ilk zamanlar olduğuna dair kanaat uyandırmaktadır.

Mâverdî, bu rivayetin bazı noktalarda farklı olmasına rağmen mana olarak yukarıdaki Ebu Zer (r.a) rivayeti ile uygun olduğunu ifade ederek Enes b. Mâlik’in bu hadiseyi anlatışını ikinci bir rivayet olarak kaydetmiştir. Buna göre Enes b. Mâlik (r.a.) şöyle demiştir: “Hz. Peygamber’in nübüvveti yaklaştığında Ka’be’nin etrafında uyuyordu. Kureyş de etrafında uyuyordu. Cebrâil ve Mikail gelerek: Hangisiyle emrolunduk. Dediler ki bunların efendileriyle emr olunduk. Sonra gittiler ve ön taraftan geldiler. Üç kişilerdi, onu uyuyor buldular, sırt üstü çevirerek karnını yardılar. Sonra zemzem suyu getirerek içindeki şüphe, dalâlet ve cahilî

şeylerden temizlediler. Sonra içine hikmet ve iman doldurulmuş altından bir tas getirerek karnını ve içini iman ve hikmetle doldurdular” (Mâverdî, 1988, s. 201).

Mâverdî bu rivayetdeki mi’racı anlatan kısmı vermemiştir. Rivayetin hemen peşinden Enes b. Mâlik (r.a.) rivayetinin *şakku’s-sadr’ın* yapılışı ile ilgili olarak her ne kadar bazı ihtilafları barındırsa da mana itibarıyla üstteki Ebu Zer (r.a) rivayetine muvafık olduğunu belirtmiştir. Bu rivayette de vârid olanın Hz. Peygamber’in nübüvvetle inzârından ibarettir. Bazı rivayetlerde *لَمَّا كَانَ حِينَ نُجِّي النَّبِيَّ* şeklinde geçmektedir. Rivayetin senedi: *İbn Humejd-Harun b. el Muğire-Hakkam b. Selm-Anbese- Ebu Hâşim el Vâsiti -Meymun b. Siyah-Enes b. Mâlik* şeklindedir. Bu rivayet mi’rac mucizesi ile irtibatlı olarak zikredilmektedir. Rivayetin isnadı, İbn Humejd’in zayıf; Meymun b. Siyâh’ın da muhtelefun fih yani ihtilaflı bir râvi olması sebebiyle zayıftır (Taberî, 1428/2007, 2/308; Değerlendirme için Bkz. Nebil b. Mansûr el-Küveytî, 2005, 10/209). Mâverdî’nin kitabında ise *لَمَّا كَانَ أَنْ يُنْتَبَأَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ* şeklinde geçmektedir ki, bunun ilk vahyin gelmesine yakın bir zamanda olduğu anlamına gelmektedir. Rivayetlerdeki ihtilaflardan dolayı aralarını cem etmek için İsrâ’nın da iki defa olduğunu kabul eden âlimler vardır. Birinin rüyada birinin de yakazaten yani uyanık olarak vuku bulduğunu belirterek bunun peygambere kolay gelebilmesi için nefsi alıştırma ve hazırlama anlamında olduğunu da bir hikmet olarak ifade etmişlerdir (İbn Hacer, 1379, 7/198; Süyûtî, t.y., 1/ 298).

Hz. Peygamber’in göğsünün yarılması olayının kaynaklarda dört ayrı zamanda gerçekleştiğine dair bilgiler vardır. Sahihlik açısından değerlendirildiğinde bunları şöyle sıralamak mümkündür: 1. Mi’râca çıkmadan önce İsrâ gecesi, 2. Dört beş yaşlarında süt annesi Halîme’nin yanındayken, 3. İlk vahiy inmezden evvel, 4. On küsur yaşındayken. (Ahatlı, 2011, s. 155). Bazı âlimler, olayın mükerrer olduğunu kabul ederken, bir kısmı da bunun sadece iki defa gerçekleştiğini kabul etmektedirler. Kettânî (1857-1927), isrâ’dan önce gerçekleşen *şakku’s-sadr* olayını mütevatir kabul etmiştir (Kettânî, t.y., s. 220).

Üçüncü aşama: Nübüvveti müjdeleyen bir meleğin tahsis edilmiş olması

Mâverdî, üçüncü aşama olarak, şahsını görmediği bir meleğin Hz. Peygamber’in nübüvvetini müjdelemek için tahsis edildiğini ifade etmiş ve şunları eklemiştir:

“Melek, ona Rabbinden haber veriyordu. Teklif ve inzâr olmaksızın hisleriyle onu müjdeliyordu. Hz. Peygamber, vahiy işitmiyor, herhangi bir şahsı da görmüyordu. Bu, melekle olan bir bildirme idi, melek bir delil ve işaret ile ona kendisini belli ediyor ancak konuşmuyordu. Bu, onun Allah’ın peygamberlerinden olduğunu bilmesi içindi. Böylece Allah’ın vahyini almaya hazır olsun ve vahyin ara sıra kesilmesine karşı dayanıklı olabilsin. Sonuçta da bela ve musibetlere karşı daha çok sabırlı; verilen nimetlere de daha çok şükreden birisi olsun” (Maverdî, 1988, s. 201).

Mâverdî, yorumlarını desteklemek için Şa’bî’den (ö. 104/722) bir rivayet kaydetmiştir.. Bu rivayete göre İsrâfil aleyhisselam Hz. Peygamber’e üç yıl iktiran etmiş, yani onunla beraber bulunmuştur. Hz. Peygamber onu duyuyor, hissediyor ama şahsını görmüyordu. Bir şey öğretiyor, peşinden başka bir şey öğretiyordu. Bu dönemde Kur’an henüz indirilmemişti. Bu müddet zarfında peygamber olacağı müjdelenmekle birlikte ancak henüz ümmete peygamber olarak gönderilmemişti. Bunun sebebi olarak yine Mâverdî şu ifadelerle yer vermiştir: “*Bu mühlet vermenin sebebi, Hz. Peygambere bir maûnet veya ümmeti için bir maûnettir. Ya da başka maslahatlar içindir. Bütün hepsi için olması da muhal değildir. Muhakkak ki Allah, gizlediğinin ve açıkladığının sırrını en iyi bilendir.*”

Mâverdî’nin Şa’bî’den vermiş olduğu rivayet için İbn Kesir (ö. 774/1373), Vâkidî’nin (ö. 207/823) bazı hocalarından Şa’bî’nin bu ifadesini kabul etmediklerini aktarmıştır. Hz.

Peygamberle karîn olan yani birlikte olan meleğin nübüvvetinin başlangıcından itibaren vefatına kadar Cebrail aleyhisselam olduğunu ifade etmişlerdir. Taberî (ö. 310/923), Tarih’inde bu rivayetlere yer verdikten sonra her ikisini cem’ etmeye çalışmıştır. Çünkü rivayetlerde Hz. Peygamber’in Mekke’de on sene ve bir de on üç sene kaldığına dair iki farklı rivayet bulunduğundan bu üç senelik farkı, Şa’bî’nin sözüyle cem’ etmeye çalışmıştır. Taberî, bu sürenin nübüvvet tebliğinin açıkça ilan edilmediği ilk üç yıl olduğunu ifade etmektedir. Yani ona göre Hz. Peygamber’e vahiy gelinceye kadar söz konusu üç yıllık dönemde İsrail Aleyhisselam muzâheret etmekte ve karîn olmaktadır. Son devir hadis âlimlerinden Nâsürüddîn el-Elbanî’nin (1914-1999) Taberî’nin Tarih’indeki sahîh ve zayıf olan rivayetleri belirtmiş olduğu kitapta Şa’bî’nin verdiği bu rivayet için zayıf isnadlı bir hadis kaydını düşmüştür (Bkz. Taberî, 1428/2007, 2/386,387). Pakistanlı âlim ve düşünür Mevdûdî (1903-1979), Hz. Peygamber’in hayatını ele aldığı bir eserinde bu olayın ne tamamıyla reddedilebileceğini ne de kabul edilebileceğini ifade ederek şunları aktarmıştır:

“Bu olay reddedilemez, çünkü Şa’bî tanınmış ve güvenilir bir muhaddistir. Kabul de edilemez çünkü anlatılan hadisin kaynakları hayli kuvvetli cinsten değildir. Ve bu bakımdan kabulü şart değildir. Bu olay ihtimal dahilindedir de. Zira peygamberlik makamına getirildikten hemen sonra Hz. Muhammed’in (s.a) söz ve hareketlerindeki önemli değişikliğin, bilgi hazinesindeki büyük ve âni artışın, hadis ve siyerleri dolduran hikmetli sözlerin ve insan hayatının hemen hemen her alanını ilgilendiren dâhiyane nasihatlarının, ilahî ve insanüstü bir kaynağı olması kuvvetle muhtemeldir. Bu akıl, zeka ve hikmetin incileri mutlaka gaipen gelmişti. Ve bunların Hz. Peygamber’e ulaştırılması için Cenab-ı Allah’ın, İsrailî (a.s) görevlendirmiş olması imkansız değildir” (Mevdûdî, 1992, 2/299).

Celâleddin es-Süyûtî de (ö. 911/1505) Hz. Peygamber’in mu’cizelerine dair rivayetleri bir araya getiren eseri olan *el-Hasâisü'l-kübrâ*’da bu rivayete yer vermiş olup Ahmed b. Hanbel, İbn Sa’d ve Beyhakî’nin de kitaplarında söz konusu rivayeti aktardıklarını ifade etmiştir (Süyûtî, t.y., 1/157; Ahmed b. Hanbel, 1422, 2/337; İbn Sa’d, 2001, 1/162; Beyhakî, 1988, 2/132; Dilek,1995, s. 37). İbn Hacer, *Fethu'l-Bâri* adlı şerhinde söz konusu rivayeti İbn Ebî Hayseme’nin (İbn Ebi Hayseme, 2004, 1/170) Şa’bî’den mürsel olarak muhtasar bir şekilde aktardığını, ayrıca İbnü’t-Tîn’in de (ö. 611/1214) bu rivayete yer verdiğini ancak İsrail yerine Mikail olarak geçtiğini, ayrıca Vâkîdî’nin de (ö. 207/823) bu rivayeti kabul etmediğini ifade etmiştir (İbn Hacer, 1349,1/27).

Dördüncü Aşama: Melek Cebrâil’in Allah’tan vahiy getirmesi

Vahiy meleği Cibril’in, Rabbinden vahiy ile gelmesidir. Mâverdî bu safhayı Hz. Peygamber’in kendi nübüvvetine inanma aşaması olarak ifade etmektedir. Hz. Peygamber, Meleğin şahsını görüyor ve sesini işitiyordu. Cibril, Ona Allah’ın peygamberi ve resulü olduğunu bildiriyordu. Sadece haber vermekle yetiniyor ama ona ağızdan inzâr ve tebliğde bulunmayı emretmiyordu. Bunun bir sebebi olarak Mâverdî şu açıklamayı yapmıştır: “Bu müjdelerden sonra açıkça ve kesinkes bilsin, inancı tam olsun ve bilgisi çok doğru olsun. Herhangi bir vehme kapılmasın ve durumundan herhangi bir şüphe duymasın.”

Mâverdi, bu menzileye misal olarak İbn Şihâb ez-Zührî’nin (ö. 124/742) Hz. Âişe’den verdiği şu rivayeti kaydetmiştir; Buna göre Hz. Peygamber şöyle demiştir: “Hak yani nübüvvet aniden geldiğinde - فَجَاءَ الْحَقُّ - Cibril gelerek ‘ey Muhammed sen Allah’ın resulüsün’ dedi. Titremeye başladım ayaktaydım, dizlerimin bağı çözüldü, sonra Hatice’nin yanına geldim ‘beni örtünüz beni örtünüz’ dedim. Sonra korku benden uzaklaştı. Sonra tekrar gelerek ey Muhammed ben Cibril’im, sen Allah’ın resulüsün, dedi. Sonra ‘Oku’ dedi, ben okuma bilmiyorum dedim. Sonra beni alıp üç defa kucakladı

ve sıkı, neredeyse dayanamıyordum. Sonra **“Seni yaratan Rabbinin adıyla oku”** (Alak, 96:1) âyetini okudu. Ben Hatice’ye gelerek; kendimden korktum dedim ve olup biteni ona haber verdim. O da sana müjdeler olsun dedi...” Sonra Kalem suresinden **“Nûn. (Ey Muhammed) Andolsun kaleme ve satır satır yazdıklarına ki, sen Rabbinin nimeti sayesinde, bir deli değilsin. Şüphesiz sen büyük bir ahlaka sahibisindir. Hanginizin aklından zoru olduğunu yakında sen de göreceksin, onlar da görecekler”** (Kalem, 68:1-5) âyetleri nâzil oldu.

İbn Abbâs (ö. 68/687-88), ilk nâzil olan vahyin **“Rabbinin adıyla oku”** diye başlayan İkra sûresindeki âyetler olduğunu; Kalem sûresindeki ilk beş âyet-i kerimenin ise ikinci olarak nâzil olduğunu belirtmiştir. Kureyşliler yukarıda anlatılan hâdiseyi işittiklerinde **“O bir delidir”** demişler de Allah Tealâ Onun deli olmadığına yemin etmiştir. (Râzî, 1420, 30/600).

Mâverdî, Hz. Âişe’den gelen rivayeti aktardıktan sonra şu yorumu yapmıştır:

“Bu âyetlerin nâzil olması, Hz. Peygamber’in sebâtının artması, nefsinin basiret sahibi olması ve Rabbinin şükretmesi içindir...Cibril’in getirdiği, sadece nübüvveti haber vermektense ibaret idi. Ta ki peygamber olarak seçildiğini bilsin, ona teveccüh etsin, kendisini emroluna uymaya kendini alıştırsın. Ancak her ne kadar inzârla emrolunmadıysa da zikretmek ve hatırlatmakla emrolunmuştu. Şu âyet buna işaret etmektedir. **“Rabbinin nimetlerini anlat”** (Duhâ, 93:11) yani nübüvvet olarak sana gelenleri anlat. O da gizlice anlatıyordu” (Mâverdî, 1988, s. 203).

Beşinci Aşama: Nübüvveti bildirildikten sonra inzârla emrolunması

Hz. Peygamber’e nübüvveti bildirildikten sonra inzârla emrolunmasıdır ki, bu inzâr emri ile artık resul olmuştur. Kur’an, emirler ve nehiylerle nâzil olmuş ve Hz. Peygamber, meb’us yani gönderilmiş bir elçi olmuştur. Ancak henüz açıktan ve umumi inzârla/uyarma ile emrolunmamıştır. Güvendiği kimselere ve davetine icabet edebilecek olanlara yoğun bir şekilde söylemesi ile emrolunmuştur. Bundan sonra Allah’ın şu sözü nâzil olmuştur. **“Ey örtüsüne bürünen! Kalk ve uyar! Sadece Rabbinin büyüklüğünü dile getir. Elbiseni tertemiz tut ve her türlü pislikten uzak dur. Yaptığın iyiliği çok göyerek başa kakma. Rabbinin rızasına ermek için sabret”** (Müddessir, 74: 1-7).

Mâverdî, Hz. Peygamber’in nebî olmasının açıktan tebliğ ile emrolunmuş olmasa bile vahiy ve inzârla artık tamamlandığını ifade etmiştir. Bu da Ramazan ayının pazartesi gününde olmuştur. Bu ifadelerden sonra Mâverdî, konu ile ilgili bazı rivayetleri ve bir kısım âlimlerin görüşlerini aktarmıştır. Hişâm b. Muhammed der ki: **“Cebraile ile ilk olarak cumartesi ve pazar karşılaştı. Sonra da pazartesi günü risâleti açıklanmıştır.”** Taberî’de geçen bu rivayetin isnadı zayıftır. Taberî ile Hişâm arasında inkita’ vardır. Hişâm b. Muhammed ile sahâbî arasında da iki râvi düşmüş olup rivayet mu’dal durumundadır. Ayrıca bu râvinin kendisi hakkında da cerh vaki olmuştur. (Geniş bilgi için bkz. Zehebî, 1405/1985, 10/101; Taberî, 2007, 7/10). Ebû Katâde, Ömer b. el-Hattâb’ın Resulullah’a pazartesi günü oruç tutmanın hikmetini sorduğunu Hz. Peygamberin de şunu söylediğini rivayet etmiştir: **“Pazartesi günü benim doğduğum ve nübüvvetin bana verildiği gündür”** (Müslim, 1982, Sıyâm, 196,197; Ahmed b. Hanbel, 1982, 5/299). Ancak nübüvvetin Ramazan ayındaki hangi pazartesi günü verildiğinde ihtilaf olduğuna değinen Mâverdî, yine bazı âlimlerden nübüvvetin verildiği zamanla ilgili farklı görüşlere yer vermiştir.

Mâverdî, bu aşama ile ilgili olarak bir tane rivayet kaydetmiştir. Herhangi bir râvi ve kitap ismi vermeden zikrettiği rivayet şu şekildedir: **“Cibril, nübüvvetin ikinci günü olan Salı günü geldiğinde Hz. Peygamber, Mekke’nin yukarı taraflarındaydı. Vadinin kenarındaki tepeye doğru yöneldi. Oradan bir pınar fışkırdı, Cibril, nasıl abdest**

alındığını göstermek için abdest aldı ve Hz. Peygamber de onun gibi abdest aldı. Sonra Cibril namaz kıldı Hz. Peygamber de öyle kıldı, işte bu namaz farz olarak yapmış olduğu ilk ibadetti. Sonra Cibril ayrıldı Hz. Peygamber, Hatice'ye geldi ve ona abdest almayı öğretti, o da aynı şekilde abdest aldı (Mâverdî, 1409, s. 239)". Bu rivayet İbn Hişâm'ın (ö. 218/833) *Siyer*'inde geçmektedir (İbn Hişâm, 1431, 1/ 227). İbn Hişâm'ın *Siyer*'ini şerh eden Süheyli (ö. 581/1185), ilgili rivayetin İbn İshak'ın (ö. 151/768) *Sire*'sinde de geçtiğini ve maktu' bir rivayet olduğunu belirterek bunun şer'î ahkâmında bir asıl olarak kabul edilemeyeceğini ifade etmiş, ancak sahâbî Zeyd b. Hârise'den merfu ve muttasıl olarak rivayet edildiğini aktarmıştır. Aynı zamanda bu rivayetin senedinde bulunan Abdullah b. Lehia'nın zayıf bir râvi olduğunu onun hakkında, kitaplarının yandığı bu sebeple hıfzından rivayette bulunduğunu belirterek Buhârî ve Müslim'in de ondan hadis tahrîc etmediklerini açıklamıştır (Süheyli, 1421/2000, 2/286). Hz. Peygamber'den sonra ilk olarak abdest alıp namaz kılan kişi Hatice idi. Hz. Peygamber, bu vakitlerde güvendiği kimselere ancak tebliğde bulunmaktaydı (Mâverdî, 1988, s.204).

Hz. Peygamber'e nübüvvetin ilk olarak pazartesi günü verildiğini te'yid için kaydetmiş olduğu anlaşılmalı olan bu rivayetin peşinden Mâverdî, Hz. Hatice'den sonra sahâbîlerden kimin ilk önce iman ettiğine dair tartışmalara yer vermiş, ancak konumuz bu olmadığı için onlara yer vermedik.

Altıncı Aşama: Umumi inzâr ve İslâm'a davetin açıktan yapılması ile emrolunması

Allah, "Emrolunduğunu yerine getir, müşriklerden yüz çevir" anlamındaki Hicr sûresindeki 94. âyeti indirince Hz. Peygamber davetini açıktan yapmaya başladı. İbn İshak, bu durumun nübüvvetin gelmesinden üç sene sonra olduğunu ifade etmiştir (İbn İshak, 1978, s.145). Cenâb-ı Allah, yakın akrabalarından başlamasını "Yakın akrabaları da uyar. Sana uyan müminlere kol kanat ger" (Suarâ, 26: 214,215) âyeti ile bildirmişti. İbn Abbas (ö. 68/687-88), bu âyeti izah anlamında şunu ifade etmiştir: "Hz. Peygamber, Safa tepesine çıkarak Ya Sabâhâh! diye bağırdı ve akrabalarını zikretti, onlar da oraya toplandılar" (Buhârî, 1401/1981, "Tefsir", 466).

Mâverdî, içerisinde Ebu Leheb ile konuşmasının da bulunduğu bu rivayeti verdikten sonra şu yorumla devam etmiştir:

"Bundan sonra İslâm'a ve tevhide umumi inzâr ve açıktan davet vuku buldu. Nübüvveti umumileşti, risâleti de tamamlanmış oldu, artık ölçülük ve nebilik görevini açıktan yaptı, onun hakkını verdi, inzâr etmek suretiyle mücadele etti, davetini umumi yapar oldu. Hakkıyla mücadelede bulunmuş oldu. Hatta bu mücadeleden dolayı Kureyş ona düşman oldu. İnad ettiklerinde onlara sabretti, sonunda tevhid galip gelip Hz. Peygamber muzaffer olduğunda ve davet başarılı oluncaya kadar bu şiddetli sıkıntılara dayandı. Bunlara ancak masum biri dayanabilir, yine ancak kendisine yardım edilmiş olan selamette kalabilir. Bütün bu durumlar, ancak hakkı söyleyerek insanları uyaran bir zatın doğru, sadık olduğuna dair âyet ve işaretlerdir (Mâverdî, 1988, s.204-205)."

Altıncı aşamanın sonunda Mâverdî, bu yorumlarına delil olarak iki âyet eklemiştir:

وَإِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْهَاطِلِينَ "Allah, hâinlerin hilesini başarıya ulaştırmaz" (Yusuf, 12 : 52).

إِنَّ اللَّهَ لَا يُصَلِّحُ عَمَلَ الْمُفْسِدِينَ "Allah müfsitlerin amelini düzeltmez" (Yunus, 10:81).

Sonuç

Hz. Muhammed'in peygamberliğini ispat için te'lif edilmiş *A'lâmü'n-nübüvve* eserinde Mâverdî, Hz. Peygamber'in nübüvvetine hazırlanması ve kendi peygamberliğine inanması

in için altı safhadan geçtiğinden söz etmektedir. Mâverdî, Hz. Peygamber'in nübüvvetin ağır yükünü kaldırabilmesi için Allah'tan kendisine lütuf ve nimet olarak bir hazırlık safhasından geçtiğini belirlemektedir. Mâverdî'nin eserine ve diğer kaynaklara baktığımızda bu manaları ifade için *tevtie*, *temhîd* gibi hazırlık anlamına gelen kelimeler kullanıldığını görmekteyiz. Bununla birlikte nübüvvet gibi mesuliyet gerektiren ağır bir görevi yerine getirebilmek için kolaylaştırmak anlamında *teysîr* ve *teshil* kelimelerinin kullanıldığını görmekteyiz. Ayrıca ilk vahiy geldiğinde bunu kabullenebilmek ve çok zor duruma düşmemek için önceden bilgilendirme anlamında *takdime* kelimesini yine bir şeye alıştırmak anlamına gelen *tavtînu'n-nefs* ifadesini ve bütün bunların Hz. Peygamber'e şefkat ve lütuf anlamında olduğunu belirtmek için de *rıfk* kelimeleri kullanıldığını anlamaktayız. Öte yandan hazırlama mahiyetindeki bu eylemlerin Hz. Peygamber için bir *maûnet* olduğu ifade edilirken, bunların yardım ve destek anlamına geldiği izah edilmeye çalışılmaktadır. *Mübeşşirât* kelimesi de anahtar kavramlardan biri olup bununla Hz. Peygamber'in nübüvvetini önceden haber veren alâmetler kastedilmektedir. Mâverdî, Hira mağarasındaki yalnızlık sevgisinin nübüvveti bir hazırlama anlamında olduğunu ifade ederken *teheyîü'* ve *tehhüb* kelimelerini kullanmaktadır.

Bu sürecin altı aşamada gerçekleştiğini, bir durumdan başka bir duruma geçerek safha safha bir hazırlık döneminden geçtiğini belirten Mâverdî, bunları delilleriyle tek tek açıklamıştır. Her bir safha için menzile kelimesini kullanan Mâverdî, bu safhalardan birincisinin sâdık rüyalar olduğunu söyleyerek, bunun Hz. Peygamber'in birtakım hadiseleri, olacak şekilde rüyasında görmesi tarzında tezahür ettiğini belirtmiştir. Hz. Peygamber'in sâdık rüyalar görmesinin hikmeti olarak, nefsinin buna alışması, duygularının tecrübe kazanması ve peygamber olarak gönderildiğinde ona karşı kuvveti ve bilgisi olabilmesi açısından bir hazırlık safhası olarak değerlendirmiştir. İkinci aşamayı kötülüklerden ve kirlerden tathîr ve takdis olunması ile diğer insanlardan temayüz etmesi olarak açıklamıştır. Üçüncü aşama ve safha olarak nübüvveti müjdeleyen bir meleğin tahsis edilmiş olduğunu ancak meleğin şahsının görünmediğini rivayetlerle delillendirerek izah etmeye çalışmıştır. Bunun hikmetini de Allah'ın vahyini almaya hazır duruma gelmesi ve vahyin ara sıra kesilmesine karşı dayanıklı olabilmesi olarak açıklamıştır. Dördüncü aşama olarak, Cebrâil'in Allah'tan vahiy getirmesi ve Hz. Peygamber'in kendi nübüvvetine inanma safhası olarak açıklamaktadır. Bu devrede Hz. Peygamber vahiy meleği Cebrâil'i görmekte ve sesini işitmektedir. Cebrâil, Ona Allah'ın peygamberi ve resulü olduğunu bildirmekte ancak sadece haber vermekle yetinmekte olup açıktan inzâr ve tebliğde bulunmasını emretmemekteydi. Bunun bir sebebi olarak Mâverdî, bu müjdelerden sonra açıkça ve kesinkes peygamber olduğunu bilmesi, inancının tam olması ve bilgisinin çok doğru olması olduğunu kaydetmiştir. Aynı zamanda peygamberliği konusunda herhangi bir vehme kapılmayıp şüphe duymaması içindir. Beşinci aşamada ise Hz. Peygamber'e nübüvveti bildirildikten sonra inzârla emrolunmasıdır. Bu aşamada nübüvveti bildirildikten sonra inzârla emrolunmasıdır ki, bu inzâr emri ile artık resul olmuştur. Kur'an, emirler ve nehiylerle nâzil olmuş ve Hz. Peygamber meb'us yani gönderilmiş bir elçi olmuştur. Ancak henüz açıktan ve umumi inzârla/uyarma ile değil sadece güvendiği kimselere ve davetine icabet edebilecek olanlara söylemesi ile emrolunmuştur. Mâverdî, altıncı aşamayı ise umumi tebliğ ve inzâr ile İslam'a davetin açıktan yapılması ile emrolunması olarak açıklamıştır. Bundan sonra İslam'a ve tevhide umumi inzâr ve açıktan davet vuku bulmuştur. Böylece Hz. Peygamber'in nübüvveti umumilemiş, risâleti de tamamlanmıştır. Hz. Peygamber artık elçilik ve nebilik görevini açıktan yapmış, görevinin hakkını vermiş, inzârla mücadele

etmiş, davetini umumi yapar olmuştur. Hakkıyla mücahedede bulunmuş hatta bu mücaheden dolayı Kureyş ona düşman kesilmiştir. Onlar inat ettiklerinde Hz. Peygamber sabretmiş tevhid galip gelip, muzaffer oluncaya ve davet başarılı oluncaya kadar bu şiddetli sıkıntılara dayanmıştır.

Şüphesiz bunlara ancak masum, kendisine yardım edilmiş olan birinin dayanabileceği ve selamette kalabileceğini ifade eden Mâverdî, bütün bunların, hakkı söyleyerek insanları uyaran kimsenin, sâdik biri olduğuna âyet ve işaretler olduğu neticesine ulaşmıştır.

Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
Etik Beyan	* Bu çalışma Harran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hadis Anabilim Dalı'nda Prof. Dr. İbrahim CANAN danışmanlığında 1995 tarihinde tamamladığımız <i>Peygamberimizin Rabbânî Terbiyesi</i> başlıklı yüksek lisans tezi esas alınarak hazırlanmıştır. Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Benzerlik Taraması	Yapıldı – Ithenticate
Etik Bildirim	itobiad@itobiad.com
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
Peer-Review	Double anonymized - Two External
Ethical Statement	* This article was produced from the master thesis entitled " <i>Training of the Prophet Muhammad by God</i> " written by Mehmet DİLEK at Harran University, Department of Hadith. It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.
Plagiarism Checks	Yes – Ithenticate
Conflicts of Interest	The author(s) has no conflict of interest to declare.
Complaints	itobiad@itobiad.com
Grant Support	The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Kaynakça | References

- Abdurrezzak b. Hemmâm, E. (1403/1983). *el-Musannef*. (12 Cilt). thk. Habiburrahman el-A'zamî.: el-Meclisu'l-ilmî. Beyrut: Tevziu'l-Mektebi'l-İslamî.
- Ağırkaya, G. (2021). "Modern Çağın Yitik Bir Değeri: Sekînet (Kur'an Merkezli Semantik Bir Analiz)". *Marife*, 21/1 151-178. <https://doi.org/10.33420/marife.915226>
- Ahatlı, E. (2011). *Peygamberlik ve Hz. Muhammed'in Peygamberliği*. Ankara: DİB yayınları.
- Ahmed. b. Hanbel. (1422/2001). *el-İlelu ve ma'rifetu'r-ricâl*. (8 cilt). thk. Vasiyyullah b. Muhammed Abbas. Riyâd: Dâru'l-Hânî.
- Ahmed. b. Hanbel, 1982 (1402), *Müsnedu Ahmed b. Hanbel*, (6 cilt), İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Aydın, M. (1992). "Beşâirü'n-Nübüvve", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 5 /549-550. İstanbul: TDV Yayınları.
- Aynî, B. (1429/2008). *Nuhabü'l-efkâr fi tenkîhi Mebâni'l-ahbâr fi şerhi Meâni'l-âsâr*. (1. Basım. 19 cilt). thk. Ebu Temim Yâsir b. İbrahim. Katar: Vizâretü'l-Evkaf ve'ş-Şuûni'l-İslamiyye.
- Beyhakî, Ebû Bekr A. (1408/1988). *Delâilü'n-nübüvve ve ma'rifetu ahoâli sâhibi's-şeria*. (1. Baskı. 7 cilt). thk. Abdu'l-Mu'tî Kalacî. Beyrut: Darü'l-kütübî'l-arabî-Dâru'r-reyyân li't-türâs.
- Bezzâr, Ebubekr A. (1988-2009). *Müsnedü'l-Bezzâr (el-Bahru'z-zehhâr)*. (18 cilt. 1. Basım). thk. Mahfûzu'r-rahmân Zeynullâh - Adil b. Sa'd- Sabri Abdulhâlik. Medine: Mektebetü'l-Ulûm ve'l-Hikem.
- Buhârî, Ebû Abdillâh. (1401/1981). *Sahîhu'l-Buhârî*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Certel, H. (2004). "Hz. Peygamber'in Risalet Görevine Hazırlanması Bağlamında Çocukluk ve Gençlik Dönemi Yaşantıları". *EKEV Akademi*, Yıl:8. Sayı: 19. 31-56.
- Demil, E. (2016). *Peygamber'in Risâlet Öncesi Hayatına Dair Rivâyetler*. Ankara: Ankara Üniv. İlahiyat Fak. (Doktora Tezi).Erişim adresi : <https://dspace.ankara.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12575/37689/Emine%20DEMIL%20C4%B0L.pdf?sequence=1>
- Dilek, M. (1995). *Peygamberimizin Rabbânî Terbiyesi*. Şanlıurfa: Harran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Ebû Dâvûd, S. (1401/1981). *es-Sünen*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Ebû Huzeyfe, N. (1426/2005). *Enîsu's-sârî fi tahrîci ve tahkiki'l-ehâdis elletî zekerehâ İbn Hacer el-Askalânî fi Fethi'l-Bârî*. (1. Basım. 11 cilt). thk. Nebîl b. Mansûr b. Ya'kub. Beyrut: Müessesetu's-Semâha- Müessesetu'r-Reyyân.
- Ebu Nuaym. A. (1417/1996). *el-Müsnedu'l-Müstahrec alâ Sahîhi'l-İmâm Müslim*. (1. Basım. 4 cilt). thk. Muhammed Haseb Muhammed Hasen İsmail. Beyrut: Daru'l-kütübî'l-ilmîyye.
- Erul, B. (2003). "Hz. Peygamber'in Risâlet Öncesi Hayatına Farklı Bir Yaklaşım". *Diyanet İlmî Dergi*. *Peygamberimiz Hz. Muhammed (sav) -Özel Sayı-*. 33-66. Erişim tarihi:

<http://ktp2.isam.org.tr/detayilhmklzt.php?navdil=eng&midno=33348750&Dergivalkod=0161&YayinTarihi=2000+2003&Sayi=%C3%96zel+Say%C4%B1>

Gürkan, S. (2009). "Sekine". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 36/329-331. İstanbul: TDV Yayınları.

Hâkim en-Neysâbûrî, Ebû Abdillâh M. (1411/1990). *el-Müstedrek ala's-Sahîhayn*. (1. Basım. 4 cilt). thk. Mustafa Abdulkadir Atâ. Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye.

Hattâbî, Ebû Süleyman H. (1409/1988). *A'lâmu'l-hadîs şerhu Sahîhi'l-Buhârî*. (1. Basım. 4 cilt). thk. Muhammed b. Sa'd b. Abdurrahman. Mekke: Câmiatu ümmî'l-kura.

Heysemî, Ebû'l-Hasen N. (1414/1994). *Mecmau'z-zevâid ve menbeu'l-fevâid*. (10 cilt). thk. Hüsamüddin el-Kudsî. Kahire: Mektebetü'l-Kudsî.

İbn Battâl, Ebû'l-Hasan A. (1423/2003). *Şerhu Sahîhi'l-Buhârî*. (2. Basım. 10 cilt). nşr. Ebû Temim Yâsir b. İbrâhîm. Riyad: Mektebetü'r-Rüşd.

İbn Ebî Hayseme, Ebu Bekr A. (1427/2004). *et-Tarihü'l-kebir*. thk. Salah b. Fethi Helel. (1. Basım. 2 cilt). Kahire: el-Fâruk el-hadisiyye.

İbn Ebî'd-Dünya, Ebu Bekr A. (1416/1995). *Hevâtifu'l-cinân*. (1. Basım). thk. Muhammed Zağlî. Beyrut: Mektebetü'l-İslâmî.

İbn Hacer, Ebu'l-Fadl A. (1415). *el-İsâbe fî temyizi's-sahâbe*. (8 Cilt. 1. Basım). thk. Adil Ahmed Abdulmevcud- Ali Muhammed Muavvad. Beyrut: Daru'l-kütübî'l-ilmîyye.

İbn Hacer, Ebu'l-Fadl A. (1379). *Fethu'l-Bâri bi şerhi Sahîhi'l-Buhârî*. (13 cilt). thk. Abdülaziz b. Abdullah b. Bâz, Muhammed Fuâd Abdülbâki, Muhibbüddîn el-Hatîb. Beyrut: Dâru'l-marife.

İbn Hibbân, Ebu Hâtim M. (1393/1973). *es-Sikât*. (9 cilt. 1. Basım). neşr. Dâiretu'l-mearifi'l-osmaniyye. Haydarabad: Vizâretü'l-meârif li'l-hükümeti'l-âliye el-Hindîyye.

İbn Hişâm, A. (t.y). *es-Sîretü'n-nebeviyye*. (2 cilt). thk. Taha Abdurraûf Sa'd. Mısır: Şeriketü't-tbaa el-fenniyye'l-müttehîde.

İbn Kayyim el-Cevziyye, Ş. (1416/1996). *Medâricü's-sâlikîn*, thk. Muhammed Mu'tasım Billah el-Bağdâdî. (2. Basım. 2 cilt). Beyrut: Daru'l-Kitabi'l-Arabî.

İbn Manzûr, M. (1414). *Lisânu'l-arab*. (3. Basım. 15 cilt). Beyrut: Dâru Sadır.

İbn Sa'd, M. (1421/2001). *et-Tabakâtu'l-kebir*. (11 cilt. 1. Basım). thk. Ali Muhammed Ömer. Kahire: Mektebetü'l-hânî.

İbnü'l-Mülakkın, Ebû Hafs S. (1429/2008). *et-Tavzîh li şerhi'l-Câmii's-Sahîh*. (1. Basım, 36 cilt). thk. Dâru'l-Felâh Ekibi (Hâlid er-Rabbât ve Cum'a Fethi). Dımaşk: Dâru'n-Nevâdir.

Kâdî İyâz, Ebû'l-Fazl İ. (1419 /1998). *İkmâlül-Mu'lim bi fevâidi Müslim*. (1. Basım. 8 cilt). thk. Yahya İsmail. Mısır: Daru'l-Vefa.

Kâtib Çelebi, M. (1941). *Keşfü'z-zunûn 'an esâmi'l-kütüb ve'l-fünûn*. (2 cilt). Beyrut: Müessesetü't-târihi'l-arabi- Dâru ihyâi't-türasi'l-arabi.

Kettânî, Ebû Abdillâh M. (1994). *Hadis Literatürü -er-Risâletü'l-Mustatrafe-*. Çev. Yusuf Özbek. İstanbul: İz Yayınclık.

Kettânî, Ebû Abdullah M. (t.y.). *Nazmü'l-mütenâsir mine'l-hadisi'l-mütevâtir*. thk. Şeref Hicâzî. Mısır: Dâru'l-Kütübî's-Selefiyye.

Kılavuz, A. S. (1989). "A'lamü'n-Nübüvve". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 2/339. İstanbul: TDV Yayınları.

Mâverdî, Ebü'l-Hasen A. (1409/1988). *A'lâmu'n-nübüvve*. (1. Basım). Beyrut: Mektebetü'l-Hilâl.

Mevdudî, Ebu'l-A'lâ. (1992). *Tarih Boyunca Tevhid Mücadelesi ve Hz. Peygamber'in Hayatı*. (3. Basım.3 cilt). Çev. Ahmed Asrar. İstanbul: Pinar Yayınları.

Müslim, Ebü'l-Hüseyn M. (1401/1982). *Sahîhu Müslim*. İstanbul: Çağrı Yayınları.

Müzhirî, H. (2012). *el-Mefâtîh fi şerhi'l-Mesâbih*. (1. Basım, 6 cilt). thk. Nureddin Tâlib ve ekibi. Kuveyt: Dâru'n Nevâdir.

Râğıb el-İsfahânî, Ebu'l-Kâsım H. (1412/1992). *el-Müfredât fi garibi'l-Kur'ân*. (1. Basım). thk. Safvân Adnan ed-Dâvudî. Dimaşk: Dâru'l-Kalem.

Râzî, F., (1420), *Mefâtihu'l-ğayb (et-Tefsîru'l-kebîr)*,(2. Baskı), Beyrut: Dâru ihyâ't-türâsi'l-arabî.

Saîd b. Mansûr, (1417/1988).*Sünenü Saîd b. Mansûr*. (1. Basım. 5 cilt). thk. Sa'd b. Abdullah b. Abdülazîz Âl-i Humejd. Riyad: Dâru's-Samî'i.

Süheyli, Ebu'l-Kasım A. (1412). *er-Ravdu'l-ünf fi şerhi's-Sireti'n-nebeviyye*. (1. Basım.7 cilt.). thk. Ömer Abdusselâm es-selâmî. Beyrut: Dâru ihyâ't-türâsi'l-arabî.

Süyûtî, Celâleddin A. (t.y.). *el-Hasâisu'l-kübrâ*. 2 cilt. Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye.

Taberânî, Ebu'l-Kasım S. (1415/1995). *el-Mu'cemu'l-evsat*. (10 cilt). thk. Ebu Muaz Tarık b. İvadullah b. Muhammed, Ebu'l-Fadl Abdulmuhsin b. İbrahim el-Hüseynî. Kahire: Daru'l-Harameyn.

Taberî, (1428/2007). *Sahîhu ve daîfu tarihi't-Taberi*. (1. Basım. 13 cilt). thk. Muhammed b. Tahir el-Berzençî. Dimaşk-Beyrut: Dâru İbn Kesir.

Tirmizî, M. (1965). *Kitâbü Hatmi'l-evliyâ*. thk. Osman İsmâil Yahyâ. Beyrut: el-Matbaatu'l-Kâsoliyye.

Tok, F. (2020). *Vahiy Bağlamında Hz. Peygamber'in Nübüvvet Süreci*. (1. Baskı). İstanbul: Hiperayın.

Uludağ, S. (1997). "Hâtif". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 16/467. İstanbul: TDV Yayınları.

Yavuz, Y. Ş. (1994). "Delâilu'n-Nübüvve". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 9/115-117. İstanbul: TDV Yayınları.

Zehebî, Ebu Abdullah Ş. (1405/1985). *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, thk. Şuayb el-Arnâvut ve ekibi. Beyrut: Müessesetu'r-risale.

Mâverdî'ye Göre Hz. Peygamber'in Nübüvvet Hazırlık Safhaları